

REGULATORNI ASPEKTI AKTIVNE ULOGE I MEĐUSOBNIH ODNOSA OPS-A I ODS-A U NOVIM TRŽIŠNIM UVJETIMA

Krunoslava Grgić Bolješić, dipl. iur.
dr. sc. Alan Župan

Sadržaj:

1. Uvod
2. Uloga operatora prijenosnog i distribucijskog sustava
3. Službe od općeg interesa – koncept
4. Mrežne djelatnosti
5. Temeljna prava država članica
6. Ključni elementi za ispunjavanje ciljeva službi od općeg interesa
7. Hrvatska praksa – pojam služba vs. usluga
8. Energetske djelatnosti prijenosa i distribucije električne energije obavljaju se kao javne usluge (čl. 4. ZoTEE)
9. Regulatorni okvir
10. Pregled Zakona o tržištu električne energije kroz odredbe primjenjive operatoru distribucijskog sustava i operatoru prijenosnog sustava
11. Zaključak

1. Uvod

- Čisti energetska paket donio je novu paradigmu tržišta u kojem se **kupca stavlja u središte**, čime mu se omogućava aktivno sudjelovanje na tržištu električne energije, odnosno povećani udio distribuiranih izvora energije, **dok se pred operatore stavljaју novi izazovi, odnosno nove tržišne uloge**.
- Umjesto prvotne temeljne uloge operatora mreže da osigura sigurnost EES-a, odnosno na distribucijskoj razini sigurnu i kvalitetnu opskrbu krajnjih kupaca, sada **operatori postaju aktivni tržišni sudionici na različitim tržištima električne energije**.
- Navedeno znači kako moraju osigurati aktivnim kupcima, agregatorima i proizvođačima električne energije iz distribuiranih izvora energije, **moćnost pružanja usluga ponude kroz primarno tržište električne energije, pomoćnih usluga i uravnoteženja, upravljanja zagašenjem, posredstvom pravnih poslova koji su poslovno opravdani**.

2. Uloga operatora prijenosnog i distribucijskog sustava

- „Interes RH je sigurna opskrba i tehnička sigurnost proizvodnje, prijenosa i distribucije, skladištenja i potrošnje električne energije. „(čl. 5. ZoTEE)
- „Radi očuvanja sigurnosti opskrbe, operatori prijenosnog i distribucijskog sustava radi ostvarivanja interesa RH odgovorni su podredno i za sigurnost opskrbe, budući prvenstvo osiguravaju dostatne količine električne energije koja je potrebna za život i rad građana te poslovanje i razvoj gospodarskih i društvenih subjekata i njihovu opskrbu električnom energijom na siguran, pouzdan i kvalitetan način, zadovoljavajući pri tome kriterij ekonomičnosti isporuke.
- „Osiguravanje dostatne proizvodnje i isporuke električne energije potrebne za život i rad građana te poslovanje i razvoj gospodarskih i društvenih subjekata i njihova opskrba električnom energijom na siguran, pouzdan i kvalitetan način, po realnim cijenama, kao i energetske razvoj, od interesa je za Republiku Hrvatsku”.

3. Službe od općeg interesa - koncept

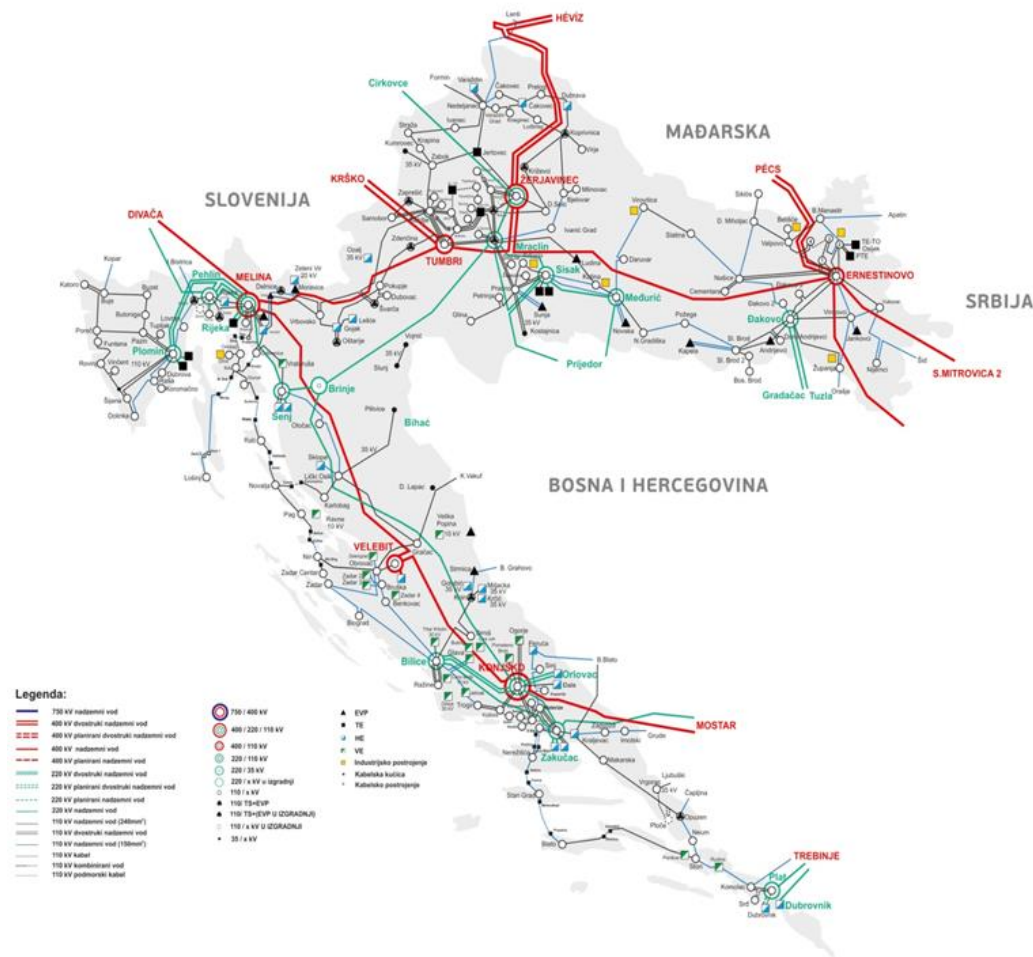
- Razmatrajući normu kojom se propisuje interes RH u dijelu osiguranja dostatne proizvodnje i isporuke električne energije, dotičemo se teme **službe od općeg interesa, koje čine i energetske djelatnosti koje se obavljaju pod posebnim pravnim režimom i za koje javna vlast snosi bar dio financijskih, organizacijskih i drugih tereta i konačnu odgovornost prema građanima** radi kojih se te javne usluge i obavljaju (Koprić et. al. 2021: 234).
- Pojam javnih službi i službi od općeg interesa nisu u potpunosti sinonimi. Ta dva pojma razlikuju se po tome tko ih pruža. Naime, javne službe pružali su samo javnopravni pružatelji, dok službe od općeg interesa, uz javnopravne pružatelje, mogu pružati i privatnopravni pružatelji. Đulabić, 2007: 147-148, Đulabić, 2007: 149 Koprić I. Regulacija službi od općeg interesa: 49 Bijela knjiga Europske unije o službama od općeg interesa (2004.) Đulabić, 2007: 150 5

4. Mrežne djelatnosti

Koncept službi od općeg interesa u EU moguće je razmatarati kroz:

- Javnu politiku i pravo EU koja ima harmonizirajući efekt kada je riječ o **službama od općeg interesa, definirajući nekoliko kategorija djelatnosti koje se mogu svrstati pod pojam „službe/usluge od općeg interesa“** (services of general interest). Pri čemu pravo i politika EU razlikuje dvije temeljne skupine tih djelatnosti, a to su:
 - gospodarske djelatnosti od općeg interesa (*eng. services of general economic interest*) i
 - negospodarske službe od općeg interesa (*eng. non- economic services of general interest*)

Unutar njih je posebna podskupina gospodarskih službi poput mrežnih djelatnosti, odnosno mrežne infrastrukture.

5. Temeljna prava država članica

Članak 36. Povelje EU o temeljnim pravima nosi naziv *Pristup službama od općeg gospodarskog interesa* i u njemu se ističe kako, radi promicanja socijalne i teritorijalne kohezije Unije, ona priznaje i poštuje pristup službama od općeg gospodarskog interesa kako je predviđeno nacionalnim zakonodavstvima i praksom u skladu s Ugovorima.

Članak 14. UFEU ističe kako Unija i države članice, svaka u okviru svojih ovlasti i u okviru područja primjene Ugovora, **vode računa o tome da se usluge od općeg gospodarskog interesa odvijaju na temelju načela i uvjeta, osobito gospodarskih i financijskih, koji omogućavaju ispunjavanje njihovih zadataka.** Subjekti kojima je povjereno obavljanje službi od općeg gospodarskog interesa podliježu pravilima sadržanim u Ugovorima, a osobito pravilima o tržišnom natjecanju, i to u mjeri u kojoj je primjena takvih pravila ne spriječava, de jure ili de facto, obavljanje posebnih zadaća koje su im povjerene.(čl. 106/2 UFEU)

6. Ključni elementi za ispunjavanje ciljeva službi od općeg interesa

Praksa Suda EU ukazuje na neke od ključnih elemenata važnih za smisao i cilj službi od općeg interesa, pa tako:

- **Gospodarsku aktivnost čini svaka aktivnost koja se sastoji od pružanja dobara i usluga na tržištu**, neovisno o naravi te aktivnosti, (C-118/85, Komisija protiv Italije, (1987) ECR 2599, par.7., C-35/96, Komisija protiv Italije, (1998) ECR I- 3851, par.36; spojeni slučajevi C- 180/98 i C- 184/98 Pavlov i drugi, par. 75)
- **Primjena pravila o državnim potporama, prema kojoj državne potpore ne ovise o pravnom statusu subjekata (profitni/neprofitni)**, odnosno kako neprofitni subjekti mogu pružati dobra i usluge na tržištu, (C-209/78 to 215/78 i 218/78 Van Landewyck (1980) ECR 3125, par.21; C-244/94 FFSA i drugi (1995) ECR I-4013; C- 49/07 Motoe, (2008) ECR I-4863, par.27. i 28.),
- **Element za utvrđivanje obveze javne službe (public service obligation)** za konkretnog subjekta da obavlja određenu službu od općeg interesa i da pruža konkretnu javnu uslugu **treba biti uređen aktom javne vlasti** i ta obveza mora biti univerzalna i obvezna (T-289/03 BUPA i drugi protiv Komisije, (2008) ECR II-81

7. Hrvatska praksa – pojam služba vs. Usluga

- Počevši od 2013. RH kao članica EU vezana je pravilima *acquisa*, te baštini ranije navedenu praksu, no jednako tako baštini i vlastitu upravnu i pravnu tradiciju, opterećenu tradicionalnim pristupom koji nosi obilježja razvoja tijekom društvenog i političkog ustroja. Navedene okolnosti nedvojbeno utječu na povremena konceptijska traženja.
- Svako je društvo u svojoj povijesti izgradilo i definiralo svoje „javne službe” prema vlastitom načinu razvoja, svojim tradicijama, kulturi, društvenim kretanjima i odnosima moći koji su ga strukturirali. Stoga nije ništa iznenađujuće što u Europi nalazimo niz raznolikosti na području javnih službi”, (Bauby 2011, str. 20)
- „ Ne možemo uspostaviti jednoznačni riječnik koji postavlja točan ekvivalent „javnim službama” na svim službenim jezicima EU i u svakoj državi članici. Uzastopna proširenja EU, zakomplicirala su situaciju...” U ovome se području svaki jezik referira na nacionalnu povijest, kulturu, tradiciju, identitet itd., na temelju kojih je razvijen nacionalni rječnik, a ponekad i posebna doktrina: „*public services*”, „*public utilities*”, „*service public*”..itd., kao izrazi koji pokrivaju različite koncepte u europskim državama članicama...” (Bauby, 2011, str. 20)

8. Energetske djelatnosti prijenosa i distribucije električne energije obavljaju se kao javne usluge (čl. 4. ZoTEE)

- Razmatrajući položaj društva pružatelja javne usluge možemo zaključiti kako je riječ o pravnim osobama koje se mogu smatrati dijelom javnog sektora, no iste ne ulaze u okvire državnih tijela, niti tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, niti su osobe s javnim ovlastima.
- Dakle, pružatelji javnih usluga, **operatori, nisu pravna osoba s generalnim javnim ovlastima već samo pružatelj javnih usluga**, budući „Pravna osoba s javnim ovlastima je pravna osoba koja rješava o pravima, obvezama ili pravnim interesima fizičke ili pravne osobe ili drugih stranaka neposredno primjenjujući zakone, druge propise i opće akte kojima se uređuje odgovarajuće upravno područje, a pravila ZUP-a trebaju primjenjivati i u svakom drugom postupanju iz upravnog prava koje ima neposredan učinak na prava, obveze ili pravne interese stranaka.“ Navedena definicija obuhvaća širok niz pravnih osoba, kao što su ustanove i javne ustanove (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, javna sveučilišta ...), udruge (Hrvatski crveni križ), pravne osobe sui generis (Hrvatska narodna banka, Državni ured za reviziju...), ali i čitav niz regulatornih agencija (uključujući i Hrvatsku energetska regulatornu agenciju). Operator kao takav, ne donosi upravne akte već samo akte poslovanja, a ZUP-om je obuhvaćen jedino čl. 157. i 158., koji uređuju zaštitu od postupanja pružatelja javnih usluga. **Svi akti koje donosi HOPS su akti poslovanja, pa tako i akti priključenja novih korisnika na prijenosnu mrežu.“**

9. EU regulatorni okvir

Proširena uloga operatora prijenosnog i distribucijskog sustava u izmijenjenim tržišnim uvjetima definirana je primarno na EU razini aktima Čistog energetskeg paketa i to:

- Uredbi (EU) br. 2019/943 Europskog parlamenta i Vijeća od 5. lipnja 2019. o unutarnjem tržištu električne energije i
- Direktivi (EU) 2019/944 Europskog parlamenta i Vijeća od 5. lipnja 2019. o zajedničkim pravilima za unutarnje tržište električne energije i izmjeni Direktive 2012/27/EU

Propisuju kako slijedi:

- tržišni okvir treba osigurati korisniku mreže maksimiziranje vrijednosti imovine kao i aktivno sudjelovanje na svim tržištima električne energije,
- svi korisnici mreže kao što su aktivni kupac, energetska zajednica građana, distribuirani izvor energije (proizvođači iz OIE), mogu pružati usluge sustava i upravljanje proizvodnjom/potrošnjom putem agregiranja (DSR),
- pretpostavke i uvjet ostvarivanja prava navedenih korisnika na tržištu čine uvođenje sustava naprednog mjerenja, pravo na napredno brojilo, odnosno upravljanje podacima kroz osiguranje učinkovitog i sigurnog pristupa podacima i njihovoj učinkovitoj razmjeni, te uz adekvatnu sigurnosnu zaštitu podataka,
- operator distribucijskog sustava koji na lokalnoj razini (po distribucijskim područjima) upravlja postupcima nabave pomoćnih usluga, surađuje s operatorom prijenosnog sustava koji na razini cijelog prijenosnog sustava nabavlja pomoćne usluge.

10. HR regulatorni okvir

- Zakonodavni koji definira energetska okvir za razvoj i funkcioniranje tržišta električne energije u RH

Zakon o energiji (NN br. 120/12, 14/14, 102/15, 68/18)

Zakon o tržištu električne energije (NN br. 111/21)

Zakon o regulaciji energetske djelatnosti (NN, br. 120/12, 68/18)

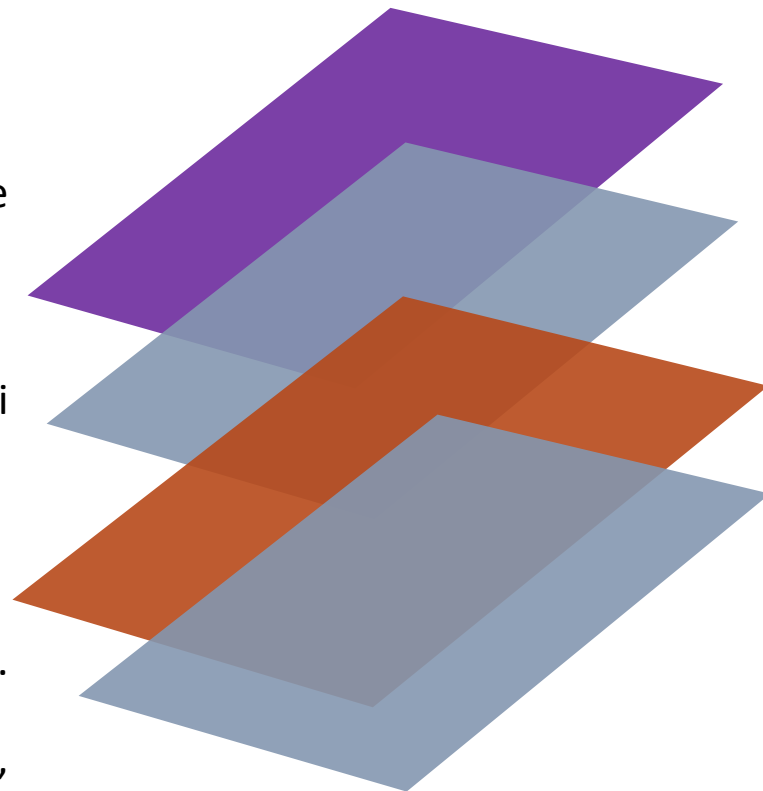
Zakon o obnovljivim izvorima energije i visokoučinkovitoj kogeneraciji (NN br. 138/21)

- Podzakonski propisi koji primarno reguliraju tehničke uvijete priključenja na mrežu i pravila koja reguliraju tržišne odnose te prava i obveze tržišnih sudionika na svim tržištima električne energije
- Mrežna pravila distribucijskog sustava i prijenosnog sustava
- Općim uvjetima za korištenje mreže i opskrbu električnom energijom
- Pravilima organiziranja tržišta električne energije

11. Pregled Zakona o tržištu električne energije kroz odredbe primjenjive operatoru distribucijskog sustava

- Opća pravila za organizaciju sektora električne energije čl.8. ZoTEE
- Pristup treće strane čl. 12. ZoTEE
- Tehnički uvjeti u mreži 12. st. 4.i st. 7. ZoTEE
- Energetske zajednice građana i njihova prava i obveze, Čl. 26. i čl. 27. ZoTEE
- Sustav naprednih mjerenja čl. 32. st. 3 ZoTEE-a
- Pravo na napredno brojilo Čl. 33. ZoTEE
- Krajnji kupac u smislu čl. 42. ZoTEE-a
- Zadaci operatora distribucijskog sustava, Čl. 68. st. 12. i 13. ZoTEE
- Odgovornosti operatora distribucijskog sustava, Čl. 71. st. 1. ZoTEE
- Razvoj distribucijske mreže, ČL. 72. st. 3. i 4. ZoTEE
- Zaštita od postupanja operatora distribucijskog sustava, Čl.85. ZoTEE

12. Pregled Zakona o tržištu električne energije kroz odredbe primjenjive operatoru prijenosnog sustava

Pristup treće strane,
čl.12.

Razvoj prijenosne
mreže, čl. 72. tč. 15.
ZoTEE

Zadaci operatora
prijenosnog sustava,
čl. 86. st.1. tč. 14. i
tč.15. ZoTEE

Ovlasti za donošenje odluka o priključivanju novih
proizvodnih postrojenja i postrojenja za
skladištenje energije na prijenosni sustav, čl. 88.
ZoTEE

11. Zaključak

- Javna usluga podrazumijeva nesmetani, razvidni i uređeni protok informacija, podataka, energije i svih usluga vezanih za energiju između operatora razmatranih energetske subjekta, odnosno dvije ključne infrastrukturne usluge u elektroenergetskom sustavu RH.
- Budući su oba operatora regulirani subjekti **podrazumijeva se puna suradnja, koja počiva na dugoročnim, srednjoročnim i kratkoročnim planovima, analizi pogona sustava i planiranju pogona.**
- Iz svega je jasno kako se radi o izričitoj i nužnoj usklađenosti.
- Nije rijedak slučaj da neke lokacije budu rezervirane od strane više sudionika. Stoga je danas, nužnost razmatrati svaku točku mreže kao moguće aktivnu točku, s naslova mogućeg priključenja potencijalnog korisnika ili više njih, te formiranja agregatora i energetske zajednice građana, uz nuđenje različitih usluga (pohranjivanje, regulacija) što oba operatora koordinirano moraju omogućiti odnosno utvrditi.

Hvala na pozornosti!